

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrletno 15 Din
 za pol leta 30 Din
 za vse leto 60 Din
Posamezne številke 1.50 Din
V zamejstvu celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 29. januarja 1937.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Pošnočkovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifi
Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Stane Lubienski, Jarenina:

Slovensko vstajenje in „hrvaško vprašanje“

I.

Ni je menda besede, ki bi se toliko porabljala in zlorabljala, kakor »hrvaško vprašanje«. Zdaj so ga znikali, zdaj pa je bilo zopet na politični areni: odvisno je pač bilo zmeraj od trenutne politične situacije. Tudi rajni Nikola Pašić ga je znikal, pozneje pa, ko je spoznal, da bi sporazum z Radićem bil za radikalno stranko dobra politična kupčija, je priznal obstoj hrvaškega vprašanja in z »Markovim protokolom« narenil z Radićem »sporazum«.

Toda kmalu se je pokazalo, da ta sporazum ne stoji na trdnih tleh. Saj drugače tudi ni moglo biti, ker je »sporazum« bil zgolj radikalna politična potegavščina. In tako je spet kmalu bilo hrvaško vprašanje na dnevnem redu in nerešeno. Negativna situacija v politiki se le stopnjevala in zaradi raznih spletk privedla do nesrečnega junija 1928.

Mostovi so bili podrti in namesto da bi se bilo resno in pošteno šlo k poravnavi razprtij in k sporazumu, je bilo uvedena diktatura.

Šestojanuarska diktatura in njeni oznanjevalci vseh barv so naznanili svetu, da so vsa notranja vprašanja končno veljavno urejena (govor. J. Demetroviča na avanso Marinkovičevu v Nišu).

Toda za vse tri narode v Jugoslaviji, kakor tudi za zamejstvo je bilo jasno, da je takrat bil prepad še bolj poglobljen in da ne bo državne konsolidacije, če se ne bo zadeva od korenin začela zdraviti.

Vsi zapori, internacije in konfinacije niso pomagale. Narodni odpor kakor pri Hrvatih, kakor pri Srbih, tako tudi pri Slovencih je držal narodno zavest živo in budno. Tako je »hrvaško vprašanje« oživelo kar sto od sto.

Marsikateri pa se vprašuje, zakaj se pa zmeraj govori o »hrvaškem vprašanju«, ne pa o srbskem ali slovenskem!

Stvar je precej preprosta. Tudi v boju se govori samo o tistem, ki je v prvih vrstah.

Od leta 1918 naprej so samo Hrvati bili z ureditvijo države nezadovoljni, vsaj samo oni so to neprenehoma jasno in glasno zatrjevali in kazali. Res je, da je tudi naš narod bil nezadovoljen in je to iz vedenja tedanje SLS leta 1924 precej razvidno, toda njeni voditelji so to stališče kaj kmalu opustili in se pod znamenitim Vukičevićem združili z radikali.

Hrvatje so izvrševali svojo opozicijo v začetku po Narodnem klubu, pozneje čedalje bolj po Radićevi stranki. Ta boj zoper stanje v državi so s polno paro šele nadaljevali z ustanovitvijo kmečko-demokratske koalicije l. 1927. Tedaj so se jim v tem boju prvič pridružili prečanski Srbi in nekaj naših Slovencev. Hrvatje so takrat že nastopali kot narodna celota. Zato so tudi oni dajali pečat celemu odporu in gibanju.

Dokler so torej Hrvatje stopali na plan z vsemi svojimi zahtevami v polnem obsegu, dotlej so naši politiki, zavedajoč se našega zemljepisnega položaja (da smo za hrbtom Hrvatov), igrali dvojno vlogo, bodisi kot unitaristi, centralisti in »jugosloveni«, bodisi pa kot opozicija doma in vneti hlapci v Belgradu. Povsem po receptu Poljakov v avstrijskem parlamentu.

Logično torej ves problem ni mogel nositi drugega imena kot »hrvaško vprašanje«.

Hrvatje, zavedajoč se, da so narod, političen narod in ne »pleme«, izvajajo iz tega vse nasledke in ne morejo priznati stanja, ki jim jemlje vso svobodo: politično, gospodarsko in socialno. Zahtevajo torej preureditev na podlagi, ki bi jih zadovoljila in ki bi jo tudi lahko sprejeli Srbi in Slovenci.

Za te svoje pravice so se borili že pred letom 1929. Za časa najhujše diktature do 5. majnika leta 1935 in tudi pozneje je bilo več kot 100.000 ljudi ubitih, zaprtih in kaznovanih. To so šte-

vilke, ki najbolj nazorno dokazujejo potrebo likvidacije neznosnega stanja. In tako je prišlo, da je že dve leti »hrvaško vprašanje« v ospredju dnevnih politik.

Toda to vprašanje ni samo hrvaško. To je vprašanje preureditve države, torej vprašanje vseh treh narodov.

Kajti tale naša državna skupnost je bila osnovana na volji vseh treh narodov kot enakopravnih činiteljev, in potemtakem so nosilci državne misli ne samo Srbijanci, ali pa samo Hrvati in prečanski Srbi, ampak tudi Slovenci. In vkljub vztrajnemu boju in odporu Hrvatje kot nosilci tega boja še niso dosegli svojih pravic in se ne zdi, sodeč po obravnavanju vprašanja s strani odgovornih mož, da bi svoje pravice tudi tako kmalu dosegli.

Zakaj? Zato, ker so prvič sami z izjemo večine prečanskih Srbov in nas nekaj Slovencev. Torej samo ena od treh komponent. Srbijanske združene opozicije ne moremo v tem boju preveč resno jemati. Vkljub vsem izjavam belgrajske opozicije imamo vtisk, da se boje reči zadnjo besedo, dobro vedo, da bi z končnim sporazumom bil tudi konec srbijanske pozicije v državi.

Radikali vseh barv pa mislijo, da so po Bogu poklicani državniki in patentirani patrioti in da brez njih ni ničesar, zato gledajo tudi na zadevo ureditve države kot stranka in ne kot udje srbskega naroda. Ti se še bolj zavedajo, da bi jim stolček izpodletel.

II.

In mi? Slovenski narod ni in tudi ni bil nikoli zadovoljen od leta 1918 dalje.

Če so tudi naši politiki, ki so naš narod sebi v prid ločili po barvah na bele, črne in rdeče, vstopali v vse vlade od leta 1918 in se zado-

Dr. I. št.:

Samouprave na platnu

I.

Granitna stavba virov.

Ko je leta 1934 ob svetem Nikoli — zoper napovedi, da se to ne bo zgodilo nikoli — zdrknilo žezlo moči iz rok JNS, so vsi njeni odgovorni politiki čutili nujnost, da je treba tako razočaranim pripadnikom stranke, kakor tudi deloma sproščenim nasprotnikom dopovedovati na nov način osnovne nauke jugoslovenarske državniške sposobnosti. Novi način razlaganja večno istih udarnic naj bi dosegel vsaj umišljavo, da njihovi nauki niso tako zelo slabi in nepodprti, kakor bi smeli sicer soditi po stoočstnem zlomu vsega, kar so v varnem zavetju »pripravljanja nove demokracije« zgradili.

Predvsem so se lotili poskusa, da najdejo in razložijo uganko, kako zadovoljiti in spraviti pokrajinske antagonizme z geslom

državnega in narodnega edinstva.

V tem oziru nam proži glavno in najdoslednejše glasilo jugoslovenarske nedoslednosti, ljubljansko »Jutro«, zvrhano košaro virov. Ko se hočemo pobaviti z vprašanji pričujoče razprave, se nam zdi prav, če naštejemo tiste sestavke »Jutra«, ki posezajo neposredno ali vsaj posredno na predmet naših namer: na nje se bomo sklicevali v teku razmotrivanja, in kazilo bi strnjeno izvajanje, če bi jih morali na vsakem mestu posebej navajati. Ker pa je »Jutro« že nekajkrat očitalo, da se njegovim sestavkom po sili vriva drugačno misel, kakor pa je bila resnično zaželeno, bomo iskre njegovih duhov prinašali dobesedno. Na ta način bo brez dvoma izključena vsakršna nedostojnost. In to, kar velja glede virov, ki jih prožijo sestavki »Jutra«, naj velja tudi za vire, ki si jih nismo poiskali v »Jutru«.

ljevali z drobtinicami, z metodami avstropoljske politike, medtem ko je naša domovina od dneva v dan pešala in propadala, je naše ljudstvo kar od začetka to početje grajalo in obsojalo.

Posebej pa po 5. majniku 1935 se je začelo slovensko ljudstvo buditi in političen položaj pravilno presojudi. Lahko rečemo, da vidi večina slovenskega naroda svojo rešitev le v zvezi z ureditvijo hrvaškega vprašanja.

Če se torej tega zavedamo in vemo, da so dosedanji tako imenovani poklicni politiki hodili napačno pot, potem je edini mogoči logični nasledek, da sledimo klicu naroda, ki ga predstavlja v glavnem kmet in delavec in da uredimo pravo slovensko narodno politiko.

In prva zahteva take politike je, da postavimo v vsem obsegu in hkratu ne glede na vse ovire naše »Slovensko vprašanje« in da ga skušamo z organizacijo, javnim delom in neustrašnim nastopom uresničiti in doseči njegovo zmago.

To državo smo ustanovili trije enakopravni narodi ne glede na številčno stanje: s svojo voljo in pristankom, toda pod določenimi pogoji. Na svojo samobitnost, na svoje nezapravljive pravice, ki nam gredo kot narodu, nismo nikoli pozabili in se jih odrekli.

To je naša dolžnost, ker je že skrajni čas, da se v Belgradu zavedo,

Če se zavedamo, da smo sedanji Slovenci odgovorni našim sinovom in vnukom in ostalim poznejšim rodovom za naša politična dejanja, tedaj ni za nas drugega izhoda, ko da se vsi kot en mož postavimo v boj za doseg naših slovenskih narodnih pravic, političnih, gospodarskih in socialnih.

Ker pa je politika dinamika političnih razmer, moramo, če hočemo svojo zmago, složno pomagati bratom Hrvatom do zmage.

To je naša naloga, to je naše delo in pot. In ko ves narod do tega pripravimo, bomo dosegli naše slovensko narodno vstajenje.

V zvrhani košari tega glasila smo našli zlasti:

a) »Za kaj gre«, uvodnik z dne 2. marca 1935, b) »O unitarizmu«, uvodnik z dne 14. julija 1935, c) »Senator dr. Kramer o potrebah Slovenije«, članek z dne 26. julija 1935, č) »Naš novi preračun«, članek z dne 27. julija 1935, d) »Odrešila je le jugoslovenska misel«, uvodnik z dne 4. avgusta 1935, e) »Še o banovinskih samoupravah«, beležka z dne 14. avgusta 1935, f) »Beseda jugoslovenskih nacionalistov«, besedilo »pohorske« deklaracije po »Jutru« z dne 22. avgusta 1935, g) »Ustvarjajoča sila jugoslovenske ideje«, uvodnik z dne 26. avgusta 1935, h) »Gospodarstvo in jugoslovensko edinstvo«, uvodnik z dne 30. avgusta 1935, i) »Pohorska akcija in dnevna politika«, uvodnik z dne 15. septembra 1935, j) »Realno jugoslovenstvo«, uvodnik z dne 8. oktobra 1935, k) »Pogoji gospodarske obnove«, uvodnik z dne 6. novembra 1935, l) »Široke samouprave«, uvodnik z dne 7. novembra 1935, m) »Finančni problem samouprav«, uvodnik z dne 9. novembra 1935, n) »Jedro problema«, uvodnik z dne 8. novembra 1936, o) »Bistvo edinstva«, uvodnik z dne 29. novembra 1936, p) »Država in pokrajine«, uvodnik z dne 6. decembra 1936, r) »Postulat edinstva«, uvodnik z dne 8. decembra 1936, s) »Poučni odmevi«, uvodnik z dne 16. decembra 1936, š) »Ugotovitve senatorja Jovana Banjanina«, uvodnik z dne 3. januarja 1937.

Nadalje bom pritegnil »Politiko« z dne 12. avgusta 1935, ki prinaša sliko dr. Korošca in poročilo »V vladnih krogih mislijo, da bo z novim zakonom o banovinskih samoupravah rešeno hrvaško vprašanje vsaj do polovice«, in v »Slovincu« z dne 14. novembra 1936 natisnjeni sestavek »Decentralizem — dekoncentracija«.

Do tukaj sem navedel samo vire časopisnega značaja in polemične težnje. Stavba virov za naša

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

izvajanja bi pa ne bila granitna, če ji ne damo še posebno izrazit krov, namreč dr. Pirkmajerjevo razpravo v mesečniku »Misel in delo« št. 2 letnika II. (iz decembra 1955). To je namreč edina zaokrožena in z določenim strokovnim obeležjem izdelana razprava, ki naj opraviči utemeljenost unitaristično pogledanega »našega problema upravne decentralizacije«, ki jo je napisal unitaristično misleči avtor z glasom, da je upravni strokovnjak, praktik.

Slovenski klubi

(Dopis)

Prijatelj našega lista nam je pisal takole:

V srbskih krajih ustanavljajo srbske klube, ki imajo — kakor pravijo — namen, da širijo srbsko kulturo in zavest. Med ustanovitelji »Srbskega kluba« v Belgradu je tudi znameniti ud »Srpske kralje akademije« v Belgradu prof. Slobodan Jovanović, ki je eden izmed najbolj vidnih srbskih učenjakov, in ima povrh tako veliko avtoriteto, kakor menda nihče izmed živečih srbskih znanstvenikov. Pravila, po katerih ustanavljajo »Srbske klube«, so enaka, njih natančne vsebine pa še niso spravili v javnost. Če sodimo po osebah, ki ustanavljajo »Srbske klube«, je pa to gibanje resno in ni samo za zabavo. Če pa veljavni Srbi čutijo potrebo po ustanavljanju »Srbskih klubov«, mislim, da bi nam Slovencem, posebno še v sedanjih časih, bila ustanovitev »Slovenskih klubov« še precej bolj potrebna. Stvar bi bilo treba vzeti v roke in pripraviti, kar je potrebno, da bi ustanovili po vseh krajih v Sloveniji, kjer je večje število razumnikov, takoj »Slovenske klube«.

Posebnost slovenskega naroda je — tega pri Srbih ne najdemo — da del meščanstva in tako imenovane inteligence ne stoji trdno na slovenskih nogah. Kakor so se ti ljudje včasih vdajali nemštvu, tako so v Jugoslaviji podlegli srbsko-hrvaškemu ali bolje rečeno srbskemu vplivu, pa ne mogoče tako, da bi brali srbske knjige ali časopise, ali da bi se naučili srbsčine ali cirilice, ali pa da bi skušali spoznavati srbske navade, zgodovino ali pokrajine. Nič tega. Vse pri teh ljudeh sloni — tako sedaj, kot prej, na strahopetnosti in pomanjkanju hrbtenice. Ta del meščanstva in polinteligence, zastrupljen od neprestanega ponavljanja, da sta slovenstvo in slovenska kultura manj vredna, se tega vcepljenega mišljenja ne more osvoboditi, in se suče ko v za-

Slovenci smo na področju proučevanja vprašanja javne uprave zanemarjali od prevrata dalje

stvarnost

in smo zanesenjaško dokazovali tudi na tem področju vprašanja našega obstanka nezavednosti, kriva vretenca in pogum nasproti slabotnejšemu strankarskemu nasprotniku. Danes se množijo znamenja vedno bolj splošne streznjenosti; zato je čas, da si ogledamo prav do blizu in do kosti, kakšno je prav za prav zrelišče unitaristov iz Slovenije nasproti in glede tako imenovanih

samouprav.

In sicer prav zelo določeno: kako si predstavljajo unitaristi iz Slovenije samouprave, o katerih nam govorijo že

osemnajst let.

ne da bi nam jih bili sposobni dati, pa tudi pripravljeni dati. Ker sprejemamo izraz »samouprava« izključno le pojmovno, in ne tako, kakor jih je napravil slabi glas osemnajstletnega obetanja, sporadičnih in pestrih opisov njihove »širokosti«, decentraliziranosti ali dekoncentriranosti, pristavimo še to, da je potrebno zaznati zrelišče unitaristov glede prav

vsakega področja.

ki spada v »samoupravnost«, če naj bo ta resnična, in ne samo na — platnu.

(Nadaljevanje sledi)

nili. Taka organizacija bi bila potrebna že zato, da bi postala čista slovenska misel živa stvarnost in da bi je nihče ne izrabljaj za sebične namene ter predvsem zato, da se z vsemi koreninami zatire za večne čase izdajalstvo nad slovenstvom in izruje ter izžge plevel na slovenski njivi za zmeraj, z njim vred pa tudi gnilo kompromisarstvo. S to stvarjo se bomo še pečali.

Prilika o makovem zrnju

Včasih bere človek v jugoslovenskem listu trditve, ko se mu zdi skoraj nemogoče, da bi bila napisana pri popolnem preudarku ali pa mišljena resno, tako se ji upirajo zdrava pamet in dejstva.

Zadnje čase so ustanovili Srbi »Srbski kulturni klub«. Ob tej priložnosti prinaša »Pravda« z dne 21. januarja t.l. uvodnik. Spisal ga je dr. D. Arandelović. Nekaj besed tega uvodnika, ki razlaga in utemeljuje ustanovitev kluba, navajamo kot nov znak jugoslovenske miselnosti:

»Ministrstvo za notranje stvari je odobrilo pravila Srbskega kulturnega kluba. V pravem trenutku, ker je bil že zadnji čas, da se spomnimo, da so v naši državi tudi — Srbi... Že leta se je pozabljalo na to, in Srbi so se delali manjši od makovega zrna. Pred bučno propagando integralnih jugoslovenov, ki so iz srbskega, hrvaškega in slovenskega naroda naredili »plemena« jugoslovenskega naroda, so se Srbi in srbski narod kakor poskrili v mišje luknje, sramujoč se svojega srbskega imena... Medtem ko se je v Belgradu in v srbskih krajih govorilo samo o jugoslovenstvu in jugoslovenih, medtem ko se je celo srbski jezik razglašal za »jugoslovenskega« in namesto cirilice vrivala latinica (ali neka »jugoslovenska« azbuka pol cirilice pol latinice), se je pa v Zagrebu in na Hrvaškem govorilo samo o Hrvatih, hrvaškem narodu (ne plemenu), hrvaškem izročilu, hrvaških željah, hrvaškem vprašanju... O srbskem narodu, srbski zgodovini in izročilu, o srbskih željah in o srbskem vprašanju se je malo in zelo sramežljivo govorilo. A vse iz prazne želje, da bo tako vedenje od srbske strani utelesilo »jugoslovensko ideologijo«.

Srbi, ki so imeli zmeraj vso dejansko moč v naši državi, pa — manjši od makovega zrna! In še danes da bi se bili spomnili, da tudi žive v tej državi, in prilezli iz mišjih lukenj, v katere so se skrli — pred kom? I no, pred jugosloveni seveda! Ti jugosloveni so pa seveda sami Slovenci in Hrvati. Celotno latinico so skušali vsiliti Srbom. Še to je pozabil Arandelović povedati, kako so jih zlasti Slovenci gospodarsko izkoriščali.

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika »Slovenije«!

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in pravosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad
našega tednika »Slovenije«.

Človek se nehote vprašuje, kakšen pomen in namen imajo take topoglave trditve, ki tako očitno bijejo resnici v obraz. V resnici so pa razlogi prav za prav dokaj preprosti. In razumeli jih bomo tisti hip, ko se zavemo, da sta jugoslovenstvo in velikosrbstvo eno in stojita in padeta oba-

Iz Masarykovih spominov

(Nadaljevanje)

Preden spregovorim o tej važni točki svoje odločitve, povem še poprej o svojih nadaljnjih zvezah z zavezniki.

Izkoristil sem namreč obisk svoje svakinje iz Amerike, da jo pospremim na ladjo v Rotterdam. To je bilo v drugi polovici septembra (12.—26.); iz Rotterdama sem pisal Denisu in prijateljema Steedu in Setonu-Watsonu; tema dvema, da bi se pripeljala k meni iz Anglije ali pa poslala kakšnega zanesljivega človeka. V naglici se to ni moglo zgoditi in zaradi tega sem moral misliti na drugo potovanje na Holandsko. Toda pot ni bila zaman, že zaradi tega ne, ker sem se tja in nazaj vozil preko Nemčije in sem bil na Holandskem.

Tudi doma so se medtem razmere jasile, protiaustrijsko razpoloženje je dobivalo vedno trdnjši tal; šlo je le za to, kako se organizirati, in seveda, kaj početi? Prepričal sem se o nam sovražnem mišljenju dvora in vojaških voditeljev. Razne osebe iz vojske (med prvimi je bil ritm. Hoppe s poveljstva praškega zbora) in iz uradov so me obveščale o tem, kaj se godi v armadi in v administraciji; temu so se z Macharjevo pomočjo pridružila še Kovandina poročila. Machar je že nekaj objavil o njih. Iz dokumentov, ki mi jih je pošiljal Machar, sem spoznal sovražno mišljenje vojaškega poveljnika Friedricha in drugih in izvedel o načrtih zoper našega in pozneje tudi jugoslovanskega »Sokola«. Ni trajalo dolgo in za-

čele so se persekucije; med prvimi je bil ječinski Sokol. Moje zanesljive informacije so mi čisto omogočale, da sem mogel že naprej opozarjati, komu grozi nevarnost.

Sredi oktobra (14.—29.) sem se drugič odpeljal na Holandsko. Zopet sem se vozil preko Nemčije in dalj časa opazoval zlasti Berlin; na Holandskem nisem bil samo v Rotterdamu, pač pa tudi v Haagu, Amsterdamu in drugod. Kakor prvič, sem tudi sedaj izkoristil svoje bivanje v nevtralnici državi, da sem si oskrbel in študiral vojno literaturo in publicistiko.

Ali tokrat sem se že sestal s prijatelji. V Rotterdamu se je pripeljal Seton-Watson; dva dni sem mu poročal o celotnem avstrijskem položaju in o svojih nazorih o vojni ter o svetovnem položaju sploh, kakršen je bil za moj nazor; razložil sem mu naš narodni program in svoje akcijske načrte, kolikor so mi bili takrat že jasni. Malce ga je presenetilo, ker sem poudarjal državnopravni historični program; v Angliji so že takrat pričakovali od nas in ostalih narodov avstro-ogrske države, da se bomo zavzemali predvsem za narodnostni program. Naš zvesti prijatelj je takoj, ko se je vrnil v London, sestavil na podlagi mojih pojasnil spomenico, ki so jo prejele zavezniške vlade v Londonu, Parizu in Petrogradu. Sazonovu jo je osebno oddal oxfordski profesor Vinogradov, ki je takrat odpotoval v Petrograd.

Tudi z Denisom sem se tedaj mogel pismeno sporazumeti. V Rotterdamu sem se med drugimi sestal tudi z Rusom dr. Kasteljanskim, ki sem ga poznal in s katerim so me družili literarno poli-

tični stiki. Pozneje se je preselil v London in nam tudi tam v marsičem pomagal; na Holandskem je pomagal dr. Benešu, ko smo kasneje organizirali filialko svoje propagande. Sam sem tam s pomočjo dopisnika lista »Times« ustanovil začasno propagandno centralo.

Na Holandskem sem takrat prejel že denar od rojakov iz Amerike; meni osebno je poslal večji znesek Mr. Charles Crane. S pomočjo Mr. Steeda so se vse take transakcije vršile po kablu.

Izolacija na Holandskem mi je omogočila, da sem mirno preudarjal in premišljeval o bodočih nalogah; spomin Komenskega, ki ga je oživil grob na holandskih tleh, primer njegove propagande po tedanjem političnem svetu, politično preročstvo — program testamenta, vse to je razpršilo ostanke pomislekov in obotavljanja. Komenskega Testament mi je ostal na poti okrog sveta poleg Kraljeve bibije vsakodnevnih narodnih in političnih mementov...

Na poti iz Holandske sem se zopet ustavil v Berlinu in govoril z nekaterimi odličnimi politiki in publicisti. Socialistom sem dejal, da so 4. avgusta izgubili igro (vojni krediti so bili v državnem zboru soglasno dovoljeni) in izrazil sem mnenje, da se bo socialno-demokratska stranka kmalu razcepila. V stranki je bilo že opaziti nemir; de facto so bili 2. decembra vojni krediti sprejeti trenutno proti enemu (Liebknechtovemu), dne 20. decembra pa že proti 20 glasovom (soc. dem.). V Berlinu sem tudi marsikaj izvedel o poteku vojne, kar je utrdilo moj nazor o krivdi Avstro-Ogrske in Nemčije.

(Dalje prihodnjič)

dva z nacionalnim centralizmom, zlasti centralizmom financ in gospodarstva.

Kajti velikosrbstvo, ki se imenuje tudi jugoslovenstvo, čuti, da se mu izmika iz rok tista despotška oblast, ki mu je dajala mogočnost in moč, da izrablja vse umske, a še bolj vse stvarne dobrine države v svoje sebične namene. Čuti, da se bliža čas čistih računov. Zato dela za ta obračun obraz užaljenosti in — zapostavljenosti! Star način vseh, ki bi si hoteli dobiti in ohraniti nekaj, kar jim ne gre. Star način, a znan.

Naša pomoč v zadregi

Že pred dalj časom je razpošiljal Ivan Tavčar, bivši jugoslovanski občinski svetnik v Ljubljani, po nalogu dr. Dinka Puca, bivšega občinskega načelnika in bivšega jugoslovanskega bana v Ljubljani — oba tudi bivša pripadnika bivše milijonske JNS —, razne ljudi na sestaneke, na katerem bi se pomenili o ustanovitvi nekega lista, ki naj bi dal vsem bivšim jugoslovanskim nacionalnim strankarjem mogočnost in priljubljenost, da povedo svoje neomajno prepričanje milemu radikalnemu narodu dravobancev. »Slovenska beseda« naj bi se imenoval ta list. Tu moramo samo reči, da se nam prilastek v naslovu prav nič ne dopada. Tudi primeren bi ne bil. Kajti beseda slovenski opredeljuje kulturno in politično vse drugače, kakor je bilo zmeraj neomajno prepričanje jugoslovanskih nacionalnih strankarjev. Kratko in malo: ob takem prilastku, pa še kar v naslovu lista, bi se utegnili kakemu sitnežu zamajati vera v neomajnost jugoslovenstva tistih, ki hočejo ta list izdajati in ki bi tega gotovo za nič ne hoteli. Zato jim priporočamo kako boljše ime. Na primer »Dravobanska davorija«.

List smo pričakovali, četudi le bolj z nenapeto pozornostjo. Kaj bi nam neki mogli povedati vsi ti bivši? A ni ga na dan in ga ni. Mar so v zadregi za uvodnik?

Iz sočutja jim moramo priskočiti na pomoč. Preskrbeti jim hočemo jako primeren, jugoslovenski in dravobanski načelen uvodnik. O primernosti tega uvodnika ne more biti dvoma. Saj ga je govoril sam bivši ljubljanski občinski načelnik dr. Puc pred bivšim ljubljanskim občinskim svetom, v katerem je bil tudi bivši ljubljanski občinski svetnik Ivan Tavčar. Dne 27. januarja 1935 popoldne v mestni dvorani je to bilo.

V kratko pojasnilo naj pripomnimo samo tole. Kot punktacije so označevali jugosloveni v tistih dneh neko lojalno in v bistvu skromno deklaracijo, ki je zahtevala, da se da nam Slovincem neka samoupravnih pravic. Pa še to je bilo jugoslovenom preveč. In ker niso iztaknili v njej nič kaznivega, so ji začeli podtikati vse mogoče, veleizdajo, protidržavnost in kdo ve, kaj še vse. Če je bil dr. Korošec res njen povzročitelj, nam ni znano. Res je pa to, da celo tedanji jugoslovanski nacionalni režim ni mogel v njej iztakniti ničesar, da bi bili mogli dr. Korošca kazensko preganjati.

Še tole naj omenimo. »Punktacije« je priobčilo v tistih dneh tudi »Jutro«. Nihče, zlasti dr. Puc se ne more izgovarjati, da bi mu njih nedolžna vsebina ne bila natančno znana. In še to naj dodamo, da niso te slovenske »punktacije« nikjer govorile o vrnitvi na stanje pred 1. decembrom 1918.

Ta govor je bil pa takle:

Visoki občinski svet!

Dne 3. januarja 1933 je prišla na znanje svetu neka enunciacija gospoda dr. Korošca, ki so jo nazvali po zgledu drugih »punktacije dr. Korošca«. Te punktacije so bile veliko presenečenje za vse Slovence.

Znano vam je, da je hrvaška opozicija pred nekaj tedni tudi razglasila neke punktacije, v katerih naglašala, da se hoče povrniti na stanje pred 1. decembrom 1918. Ker nam je bilo znano, da eksistira struja na Hrvaškem, ki negira Jugoslavijo v vsaki obliki in hoče tako zvano samostojno Hrvaško, nam je bilo s temi punktacijami, kljub temu, da so nas hotele prepričati o nasprotnem, jasno, da se ta struja svojemu programu ni odrekla, marveč da je hotela le maskirati ga, da bi omogočila za zunanji svet videz, da se je doseglo soglasje z drugo opozicijsko strujo na Hrvaškem, ki ni na tem stališču. Z eno besedo, iti na čas pred 1. decembrom 1918 pomeni, da ostanemo vsak na svojem posebnem eventualno separatističnem stališču in da je treba začeti znova pogajanja glede eventualne ustanovitve nove države, pri čemer ni nihče vezan, da pristane na sporazum ali ne.

Punktacije g. dr. Korošca izjavljajo, da se strinja jo z omenjeno izjavo opozicije na Hrvaškem. Ali mi mu na to pot slediti ne moremo. Mi ne gremo v kaos pred 1. decembrom 1918, mi imamo 1. december 1918 za svojo magnam chartam, ki nam je Slovincem zagotovila svobodo, razvoj in napredek. V okviru 1. decembra moremo dati iste koncesije upravne narave, izven okvira pa je za nas propad, kaos, suženjstvo!

Punktacije dr. Korošca nas primerjajo z narodnimi manjšinami v Italiji, Avstriji, Madžarski. Ta očitek je sramota, ki nas žge, ker ga je izrekel Slovenec, ki je to državo ustvarjal, upravljal in pri skoraj vseh državno-pravnih aktih sodeloval. Mi se čutimo svobodne, česar ne čutijo ne primorski, ne koroški, ne drugi po svetu razpršeni Slovenci; mi smo v svojem jeziku dosegli vse, česar si v Avstriji niti sanjati nismo upali.

Mi, ki poznamo od blizu vso jugoslovensko centralistično nesebičnost in majhnost, vemo, kakšno nalogo ima ta prilika o makovem zrnu. Zabrivala naj bi vsi milijardno sled za seboj. In pripravljala mizo za donosen obračun.

Zato pa ne vemo mi Slovenci drugega reči, kakor: da bi vsaj ne bilo nikoli te majhnosti makovega zrna! Da bi bili vsaj zmeraj taki, kakor sedaj napovedujete, da hočete poslej biti!

Koliko lažja bi bila naša pot. Koliko manj zagrenjeno naše življenje!

naš jezik je državni jezik, kar prej nikdar ni bil in kar v nobeni drugi državi ne bo!

Če bi se izpolnilo to, kar predvideva g. dr. Korošec, bi v najboljšem primeru bil neizogiben nasledek gospodarski propad Slovencev. Na ozkem ozemlju Slovenije ni mogoče samostojno gospodarstvo. Mi ne živimo samo od kmetijstva, ampak v isti meri od obrti, trgovine, industrije. Te panoge bi bile tisti hip mrtve, ko bi bila proglašena samostojna Slovenija. In kam z našo inteligenco in delavstvom? Danes se nam nabira inteligenčni in delavski proletariat, in 50.000 Slovencev je raztresenih po drugih banovinah naše države. Če se nam vrnejo, kam z njimi?

A koliko časa bi eksistirala samostojna Slovenija? Kdo jo bo priznal? Kdo jo bo varoval? Ali ne vidimo grabežljivih oči, ki se željno ozirajo na naše meje, ki so bile od nekdaj cilj poželenja vse tistih narodov, ki mejijo na nas, ker je Slovenija ključ do morja, prehod od zahoda na vzhod, od juga na sever. Ako hočemo znova v suženjstvo, potem, gospoda, ravnajmo se po punktacijah dr. Korošca! (Vzeto na znanje z viharnim odobravanjem!)

Dr. Josef Pekař

(V spomin)

Te dni je umrl v Pragi vseučiliški profesor, češki zgodovinar dr. Josef Pekař v starosti 67 let. Nepričakovano mi je prišla njegova smrt, ker mi pač njegove življenjske razmere niso bile bliže znane.

Pekař je bil učenec Gollov, začetnika novejšega zgodovinarstva na Češkem, a oba sta bila moja učitelja. Pekař je predaval avstrijsko zgodovino; znanstveno se je pa glavno bavil z ožjo češko zgodovino. Zanimala ga je osebnost Wallensteina (Waldsteina), znanega vojskovodje iz tridesetletne vojne, ki se je začela in končala na Češkem.

Spominjam se razburjenosti izza Badenijeve dobe, ko je avstrijskim Nemcem prihitel na pomoč slavni nemški zgodovinar Theodor Mommsen in vrgel Čehom v obraz psovko o »barbarskih buticah« (Dickshädel). In sedaj je vstal mladi Pekař in odločno zavrnil oholost nemškega znanstvenika. Takrat je bila Pekařova beseda učinkovito dejanje. Spis je izšel češki in nemški, a bil preveden tudi v poljščino in ruščino.

Pekař se je bavil veliko s husitsko dobo in njenim razmerjem do narodnega preroda. V tem oziru se ni povsem strinjal z Masarykovim naziranjem. Pisal je o očetu češke, posebno husitske zgodovine — Palackem, ki ga je sodobnikom in potomcem pokazal izčrpano, a kritično. Poleg Golla je urejal »Český časopis historický«, kjer je priobčeval svoje ocene in razprave. Sodeloval je pa tudi v dnevnem časništvu, n. pr. v praški »Politiki«.

Spoznal sem ga kot mladega docenta prikupne zunanosti in prijaznega vedenja. Govoril je precej naglo in nekam nabreklo. V Opatiji se je seznanil s pokojnim dr. Majaronom, čigar pozdrave mi je prinesel, in tako sem kmalu prišel z njim v zvezo tudi v izvenšolskem občevanju. Naj bodo te skromne vrstice hvaležen spomin za služnemu znanstveniku in priljubljenemu učitelju od nekdanjih slovenskih učencev, ki obžalujejo njegovo prezgodnjo smrt.

Lr.

In mi?

Hrvaško vprašanje je živo vseh osemnajst let združitev. Ne za trenutek ni prenehalo biti. Če so ga kdaj hoteli jugoslovanski unitaristi s silo udušiti, je čez kratek čas le še z večjo silo buknilo na dan. Pobrigali so se pa tudi Hrvatje, da ves svet ve zanje in za njihovo vprašanje. Svetovni listi vseh jezikov se bavijo z njim. Zanimati utegne zato marsikoga, da je ob sestanku dr. Stojadinovića z dr. Mačkom priobčil dne 20. januarja t.l. dolgo in v celoti stvarno poročilo o hrvaškem vprašanju tudi nemški dnevnik »Münchner Neueste Nachrichten«. Tole beremo med drugim v njem:

»Bila bi nevarna zmota Belgrada, če bi hotel računati z notranjim razkrojem hrvaške fronte. Dr. Mačkov stališče je vse preveč trdno, da bi mogel njemu, neizpodbitnemu voditelju Hrvatov, škodovati odpad enega ali drugega podrejenega

V zvezi s tem mi je nadalje čast poročati, da je županska zveza ob priliki svojega rednega občnega zbora protestirala proti tem punktacijam in soglasno sklenila sledečo resolucijo:

V času, ko zločinskimi nakanami zunanjih sovražnikov Jugoslavije dajejo potuho tudi v domovini nekateri voditelji bivših političnih strank, ki skušajo zlorabiti težko gospodarsko in socialno preizkušnjo našega naroda, izjavljamo:

1. decembra 1918 smo Slovenci, Hrvati in Srbi po svobodnem sporazumu pooblaščenih narodnih zastopnikov dokončno in za vsekdar rešili vprašanje naše državne skupnosti. Zato o tem vprašanju ne pripuščamo nikake debate več ter odločno odklanjamo lahkomiselne zahteve, naj bi se vrnili v kaotično stanje negotovosti pred 1. decembrom 1918. Obsojamo in pobijamo vsako stremljenje, ki je naperjeno proti naši državni skupnosti, zlasti zato, ker vidimo v jugoslovanski državni skupnosti edino poročstvo za narodni obstoj vseh Slovencev ter za neovirani razmah slovenske kulture in vseh drugih panog našega javnega življenja. Razkosavanje velike Jugoslavije na več malih samostojnih enot bi pomenilo nevarnost za sam obstoj države ter s tem nevarnost novega suženjstva Slovencev pod tujim jarmom, obenem pa tudi nevarnost za težko doseženi evropski mir.

Združitev vseh Slovencev je najsvetejši ideal ne le vseh Slovencev, marveč ideal vseh Jugoslovancev. Zato odklanjamo in obsojamo zlorabo tega vzvišenega ideala po posameznih politikih v strankarske namene.

K temu govoru bi še zaradi jasnosti dodali, da so bili takimenovani župani takrat seveda sami jugosloveni, imenovani od nacionalnega režima.

Kot uvodnik za »Slovensko besedo«, ali upamo vsaj, raje za »Dravobansko davorijo« bo težko najti primernejšega sestavka. A radi smo ji ustregli. Saj zahvaljevati se nam ni treba.

Opazovalec

voditelja. Vsi, ki so v zadnjih letih iskali sporazuma z Belgradom na lastno pest, so tisti hip zgubili pripadnike na Hrvaškem. Moja zaveznika sta čas in potrpljenje, pravi dr. Maček; on čaka in lahko čaka. V današnjem položaju more jugoslovanska država, kakor uči vsak dan, živeti in delati, more gospodariti in imeti vnanjo politiko, tudi navzlic hrvaškemu vprašanju.

In v tem dejstvu leži razlaga, zakaj lahko Maček čaka.

O hrvaškem vprašanju se govori vsepovsod, ves svet se vsaj v neki meri zanima zanj. Zanima se tudi za vprašanja drugih, manjših narodov, mnogo manjših čisto, kakor je naš slovenski. Samo o nas in o našem slovenskem vprašanju se skoraj ne sliši, čeprav je že samo notranjepolitično bolj žgoče, kakor hrvaško, da o zunanjepolitični njegovi strani niti ne govorimo. Kakor da bi bili mi Slovenci z vsem, kar se godi z nami in okoli nas, čudovito zadovoljni, tako se predstavljamo svetu. Pa nismo, prav nič nismo. A kako to, da skoraj ne ve svet o tem?

Nekje je gotovo krivda. A ta ne more biti tam in pri tistih, ki nimajo in niso imeli besede.

Res, tam, kjer bi se morali brigati v prvi vrsti za naše slovenske stvari, mora biti nekaj zelo pomanjkljivega.

Belgrajska akademija in Ljubljana

V nedeljo 24. t. m. je Kralj. srbska akademija v Belgradu svečano praznovala 50 letnico svojega obstoja. V imenu slovenskih znanstvenih zavodov in družb ji je čestitala deputacija treh članov. Saj je akademija izdala vsega skupaj 517 znanstvenih knjig.

Sekretar akademik A. Belić je na svečanem zborovanju ugotovil, kako se je akademija v pol stoletja »okrepila, usposobila za nove naloge, ki bodo dvignile našo znanost do tistega poleta, ki je vreden genija našega naroda.«

V zvezi s tem pravi dalje: »Vprašanje pa je, je-li sodobni rod v začetku nove 50 letnice Akademijinega življenja vse to občutil ter dojel njene znanstvene sugestije in narodne potrebe tako krepko, kakor je pred 50 leti s Pančićem, Novakovićem, Kovačevićem in Žujovićem na čelu komaj otvoreno Akademijo povedel na pot intenzivnega razvitka. Ali jaz mislim, da danes za pesimizem ni nobenega vzroka.«

Ko omenja takoj zatem uslužnost kraljevske vlade, zlasti ministrstva za prosveto, misli g. akademik v prvi vrsti pač na državno dotacijo. Šele na koncu se spomni mimogrede tudi »številnega rodu malih strokovnjakov, našega upa in naše nade.«

Slovenci živimo v državni zadrugi s to akademijo že 19. leto. Med osvobodenci, ki jim Belgrad vedri in oblači, smo tudi slovenski znanstveniki. Vendar Srbska akademija v Belgradu in Jugoslovanska v Zagrebu se že vsa ta leta z uspehom branita ugoditi naši volji, da se j. ma pridruži tudi Slovenska akademija ter prejema po vseh pravih enakopravnosti dotacijo iz naše skupne državne blagajne.

Obe akademiji se sklicujeta na to, češ: Me sva jugoslovanski, vaša ljubljanska akademija pa ne bi bila. Kako umeva jubilarntka belgrajska akademija pospeševanje znanstvenega dela v Jugoslaviji, katere del smo tudi Slovenci, naj pa zadostuje samo ta ugotovitev.

Slovenski znanstveni strokovnjaki so si bili že pred leti zaželeli, da bi imeli vsaj v centralni študijski knjižnici v Ljubljani na razpolago tudi vse knjige Srbske akademije iz predvojne dobe. (Povojne njene publikacije prihajajo v knjižnico kot tako zvani dolžnostni izvodi naravnost iz tiskarn.) Na številne pismene prošnje in osebne intervencije so pa dobili ne od kakega Gece Kona, marveč od same Akademije kratek odgovor: »Kupite jih!«

„Nebratovski napadi“

»Samouprava«, glasilo JRZ, se jezi. Namreč nad »Slovák«, glasilo avtonomističnih Slovkov, zaradi njegovih »nebratovskih napadov.« Ta list prinaša baje dne 19. t. m. škandalozen in neosnovan sestavek o naših političnih razmerah, ki da kar mrgoli neresnic in nevzdržnih domnev. Po pisanju »Slováka«, da je »Belgrad« sposoben za vse, podtikajo se mu celo stvari, ki se v kulturnem svetu nikjer ne dogajajo.

Če se prav spominjamo, spada »Slovák« med tiste liste, katerih uvažanje in širjenje je pri nas prepovedano. Zato bi bilo dobro, če bi nam »Samouprava« malo bliže označila tiste škandalozne neresnice, nevzdržnosti in nikjer na svetu se dogajajoče stvari, ki jih je ta list zagrešil oziroma nam očital. Če so morebiti za tiskovni zakon preostre, naj jih pa vsaj približno označi. Prvič zato, ker vendar ne more zahtevati od vsakega, da ji verjame kar na slepo, saj vendar vemo, koliko je zmote na svetu. Drugič pa hočemo tudi poznati mišljenje tujcev o nas, kadar je napačno, že da ga vemo zavriniti in popraviti. Zgolj trditev, da se je »Slovák« postavil na stran nasprotnikov naše državne in narodne misli, je pač premalo.

Kočevske stvari

Gustav Renker je tudi pri nas kot pisatelj znan. Izšel je namreč v slovenščini njegov roman »Pet mož gradi pot«, ki se vrši v Julijskih Alpah. Po očetju je Renker Švicar, njegova mati je pa

Korošica (Slovenka?). Zdaj piše Renker nov roman »Deklica na Krasu«, ki ga napoveduje »Berliner Lokal-Anzeiger« dne 27. januarja letos, da bo izhajal v njegovi zabavni prilogi. Tendence in vsebine romana seveda ne poznamo. Kakor pravi ta list, se bo vršilo na kočevskem nemškem otočju. Vsekako pa mu hoče dati »Lokal-Anzeiger« že vnaprej neko vsenemško oznanilo. Besede o »nemških kulturnih tleh«, zlasti če upoštevamo, v kakšni zvezi se po navadi uporabljajo, trditev, da je nemških Kočevarjev 20.000 — vse to priča o tem. Zanimivo in važno pa je priznanje, ki bi mi Slovenci mimo njega ne smeli:

»Da, Nemec tu (namreč na kočevskem ozemlju, ur.) ponemčuje celo še tujega slovenskega delavca. Če ta ostane (podčrtal poročevalec lista F. Hussong), postane Kočevar.« Res — daleč na okoli v evropskem območju narodnih nemških diaspor skoraj čudež — tu je stopilo na mesto nazadovanja množitev števila Nemcev.«

Tudi mi smo na to za nas dovolj klavarno dejstvo že večkrat opozorili. A kaj pomaga, ko so pa zmeraj važnejše razne malotne, po največkrat zgolj osebne zadeve in zadevice, ko koristi naše slovenske skupnosti.

Odločilni trenutki nemške politike

Po govoru Edena in Bluma, ki sta oba izrekla v zvezi z nemškim ogražanjem miru, da sta tako Anglija kot tudi Francija pripravljene za »politično pomirjenje in gospodarsko sodelovanje«, z največjo napetostjo pričakujejo sobotnega govora Hitlerja. Blum je še jasneje dodal, da mora Nemčija dati dovolj jasna zagotovila, da nudi mir prav vsem, ne samo Franciji in da zaradi tega ne more biti besede o zgolj dvostranskih pogodbah, če hoče Nemčija res prepričati svet o svoji miroljubnosti. V zvezi z Edenovim govorom piše o nemški politiki »The New Statesman and Nation« z dne 23. januarja 1937 sledeče: »Obljube miroljubnosti, ki jih daje gospod Hitler, se skrbno varujejo, da bi zakrile stopnjevanje željo zavladati nad Evropo in so postale že bistveni del nemške nacistične strategije. Ničesar prepričevalnega ni v obnašanju Nemčije v zadnjem času. Pri svojem obisku v Rimu je general Göring želel doseči tesnejše sodelovanje med Italijo in Nemčijo v Sredozemlju. V kratkem pa obišče Poljsko, da bo tam

nedvomno zagovarjal »skupno fronto« proti Rusiji. Znova se kažejo tudi znamenja o večji živahnosti hitlerizma v Avstriji ter o poživitvi nemških časopisnih napadov proti Čehoslovaški zaradi (precej mistično) ruskih letališč. Značilno je štiri in pol milijonsko nemško posojilo Grčiji (štiri in pol milijona angleških funtov), ki jasno služi za oboroževalne kupčije. Doma se z vsó silo pospešuje izvajanje štiriletke za gospodarsko neodvisnost. Izdatna posojila je dala domača industrija, da se z njimi financira produkcija bencina iz domačega premoga. Napori, ki jih izvaja sedanja nemška politika, so strašni, in odločilni trenutki preloma ne morejo biti več daleč. Toda vprašanje je, ali se bo reakcija ob odločilnem trenutku pokazala v obliki pripravljenosti, da Nemčija sprejme angleško-francosko pomoč ali v nastroju, da tvega vse in zaigra igro na srečo s tem, da vrže Evropo v vojno?«

Mali zapiski

Prepovedani listi

Državno pravdnštvo v Zagrebu je prepovedalo širiti:

1. obzornik »Književnik« št. 11 in 12,
2. knjigo »Pučki kalendar za g. 1937«,
3. letak »Slovenci!«

Vse te publikacije so izšle v Zagrebu.

Povsod zapostavljenost

Zveza nabavljajalnih združenj državnih nameščen- cev v Belgradu je izdala za 1937. leto svoj zadržni koledar samo hrvaško-srbski, t. j. v latinici in cirilici. V Sloveniji ima 12 druženj, ki so seveda sokriva, da se za nas ne upošteva slovenski jezik. Naš denar in naše delo je potrebno in dobro, a naša narodna veljava ni potrebna. Z nami lahko vsak pometa, kakor hoče. Priporočamo ljubljanskemu odboru, da se malo zamisli v to stvar, ako se mu zdi v redu.

A—a.

Ali ste poravnali naročnino?

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.
(Vse pravice pridržane)

Kocelj: Dovoli, Bogomila, a kako je bilo z materjo?

Bogomila: Ah, da! Saj veš, moja mati je bila Slovenka iz rodu zadnjega pogankega svečenika Staroslava. Bogomila, nevesta Črtomirja, zadnjega slovenskega junaka in upornika, je bila sestra moje prababice. Moja mati je prisiljena vzela Franka, grofa Gosvina. Koliko je trpela, lahko posnameš iz tega, da sem ji morala na smrtni postelji obljubiti, da nikoli ne poročim Franka.

Kocelj: O ti dobra, plemenita slovenska mati! Hvala ti, hvala v črnem grobu, da si tako skrbela za mojo nevesto.

Bogomila: Še to: praded mojega očeta se je boril na strani Volkuna. Za nagrado je dobil Črtomirjevo posestvo na Bledu in v Bohinju. Potem sem morala za materjo prevzeti vse gospodinjstvo, vsó skrb za dom, v hiši, v hlevu, na polju, v gozdovih in celo v očetovih fužinah v Bohinju. Ves dan sem ždel med računskimi knjigami ali pa jahala okoli delavcev in nadzirala.

Kocelj: V tem spoznavam svojo dobro, skrbno Bogomilo. Kako bo srečna moja stara mati na Blatogradu s tako sinaho.

Bogomila: O Kocelj, ti ne veš, kako bom srečna šele jaz, ko prenesem nanjo svojo hčernjo ljubezen!

Kocelj: Ali ti oče ni hvaležen, ali te ne ljubi?

Bogomila: O, ti Franki, ta frankovska trma! To so trdoglavi in vraževerni ljudje. Verujejo samo strastem in divjim nagonom svoje duše, samo vražam in demonom, duhu in razumu pa kar nič ne zaupajo. Vso pomoč pričakujejo samo od črne magije. Kolikokrat sem očetu že razkrinkala tega bagdadskega Abumašarja in mu dokazala, da je kljub vsej učenosti samo brezsrčen in grabežljiv slepar. Njegova čarovnija in magija mi je manj ko lanski sneg. Edino v alkimiji mu zaupam. In gotovo se učenjakom nekoč posreči medsebojno pretvarjanje vseh tvarin.

Kocelj: Bogomila, od kod imaš vse to? Enako mi je razlagal solunski menih in učeni filozof, Starec Svetogoj.

Bogomila: Kako si bil srečen, da si poslušal grškega meniha, O, to so učeni ljudje v Solunu in Carigradu. Ah, pri nas pa ni šole, ne knjig. Samo, kar mi posodi Abumašar. In toliko zna povedati o lepoti in modrosti Bagdada, kraja miru. A tako se ga bojim. Še zvečer, ko prebiram in brskam po njegovih knjigah, se vsa stresem, ako le voščenska vzplapola. Kakor bi švignila mimo njegova ogabna senca.

Kocelj: O, sladka nevestica, odslej bova prebirala in brskala skupno. V moji knjižnici na

Blatogradu te čakajo najlepše grške, latinske in slovenske knjige. A kako si razkrinkala Abumašarja?

Bogomila: Zdaj se ti moram spet izpovedati. Ne bodi hud, da imaš tako preprosto, otroško nevesto. Bom pa drugače skrbela zate. Vidiš, dragi moj, jaz sem še cel otrok in še vedno otroško radovedna. Ker sem bila toliko sama, se je razvila v meni pretirana radovednost. Zmeraj sem sama stikala po prirodi in knjigah, vse sem hotela dognati do zadnje koreninice. Nikdo ni uzdal moje neugnane radovednosti. Tako sem se navedla ostro opazovati. Opazovanje je moja najslajša slast, opazovati in razkrivati skrivnosti prirode in knjig. In tako je moje ostro oko kmalu razkrinkalo vso Abumašarjevo sleparsko čarovnijo in magijo. Čarovniki nimajo nikakih zvez z duhovi, ampak samo lažejo, zlorablajo človeško domišljijo, samo brzoročijo in varajo okorno človeško pozornost s spretnostjo svojih prstov in rok. Vidiš, zato pa imajo vsi brzoročki široke rokave, gubovite halje in stožčasto pokrivalo, da skrivajo po njih predmete. Natančno sem vse to opazila pri Abumašarju in zdaj izvajam vse njegove čarovnije spretnije nego on sam, n. pr. tisto, kako zelena pšenica priraste iz gole dlani. Najprej si nasuje suho, semensko pšenico na dlan, potem pa z bliskovito, vrtoglavo brzino izvleče iz rokavov prej pripravljene zelene bilke, s čistimi, z lepo namazanimi koreninami.

Kocelj: To bo zabavno: Bogomila — čarovnica! Vsa družba ostrmi, ko nam vprizoriš Abumašarja. Kaj pa je rekel grof Gosvin?

Bogomila: Samo smejal se je svoji »bistri lišičici«, ki zna vse, celo starega Abumašarja tako imenitno oponašati.

Kocelj: Za Boga, to je vendar več nego samo igravo oponašanje! Ali Franki tega ne čuti? In kako si razkrinkala zlorabo domišljije?

Bogomila: Magija samo zlorablja človeško domišljijo v umetnem spanju ali čustveni omami. Čarovnica je samo naša domišljija, slikarica naših nazornih, živih podob. Kako čarobno nam slika v sanjah! A tudi podnevi, zakaj človek spi tudi podnevi in se prebuja le deloma. Kaj ve, kako skrivnostno mu snuje duša po telesu? Ponoči slika domišljija sama iz sebe, podnevi pa na pobudo, na ukaz zunanjih predmetov ter meša med nje svoje sanjave podobe in zdelo. Imeli smo staro strašljivo dekle. V mraku je videvala najrazličnejše duhove in privide. Samo ustrašila se je in takoj ji je nazorno in živo naslikala domišljija, kar je trenutno mislila ali želela. Notranje podobice izmetava domišljija ven v svet, med istinite predmete. Preprost človek pa tega ne izpregleda, kakor ne opazi Abumašarjevih brzoročnih sleparij. In kake čarovnije izvršuje Abumašar šele z magijo umetnega spanja! Človeka uspi v magično sanje, da vidi, sliši, okuša, vonja, tiplje in dela samo to, kar mu prikazuje čarovnik.

Kocelj: Čudovito, Bogomila, enako mi je pojasnil učeni Starec Svetogoj vse skrivnosti magije. V tem spoznavam svojo bistro, modro Bogomilo.

Bogomila (sramečljivo): O, Kocelj, kako ti morejo le ugajati te moje dolgočasne fantazije in otročarije? O, kako bi se mi posmehovale frankovske gospodične! Tako čudne misli me včasih obhajajo in vznemirjajo, ko pasem svojo radovednost po skrivnostih notranjega in zunanjega življenja. Ne zameri, dragi moj, te moje dekliske brbljavosti. Toliko se je nabralo v meni, a nikogar nisem imela, da bi me poslušal.

Kocelj: Prav je bilo tako, samo zame naj ostanejo vse tvoje skrivnosti. Zato pa pripoveduj, pripoveduj sedaj, moja sladka Šeherzada! Oprosti, čeprav te je tako prekrstil nevredni Abumašar, samo pripoveduj sedaj in tvoj Kocelj te bo poslušal do groba, ti moja junaška, dobra in modra Bogomila.

Bogomila (nagajivo zapreti): No, in kakšna še? Kocelj, dragi moj, tako se pa še nisva zmenila.

Kocelj: Moja junaška, dobra, modra in... (pri-skoči, jo objame in poljubi) ljubeča Bogomila...

Bogomila (se mu izvije in pobegne proti cerkvi): Tako se pa celo še nisva zmenila... Tu notri, je moja zaščitnica.

Kocelj (stopi za njo): Ali si huda, Bogomila? Saj veš, da je sladko treščilo, ker moram tako molčati.

Bogomila: Huda sem, zato pa bom v cerkvi na prošnji zvonček zvonila, samo zate zvonila in Marijo prosila, da se poboljšaš. Kako si me zmedel, celo na venček svoje pratečke sem pozabila. (Odloži venček na ograjen grob ob zidu in iz-gine v cerkev. Zvonček zapoje.)

Kocelj (sklene pobožno roke): O, hvala ti, vse-višnji Bog, da si tako milostno blagoslovil mojo pot. Mnogo sem se boril in trudil, a zdaj za vene-slave in zmage mi naklanjaš to čisto, dobro dušo.

Bogomila (se vrne iz cerkve, pogleda po sto-pnicah in tleskne veselo z rokama): Kocelj, rav-nokar sta pristala dva romarja. In tako presrečno pozdravljata, kakor dva ljuba, stara znanca.

Kocelj (se nasmeje): Pravilno slutiš, Bogomila. To sta najina dobra in stara prijatelja. Menih je Starec Svetogoj, ki naju poroči tu v Marijini cerkvi.

Bogomila: Učeni menih in filozof, Starec Sve-togoj iz Soluna? Moj Bog, in že mi napenja sluh moja vedoželjna dušica. Kakor otrok mu bom se-dela pri kolenih in ga izpraševala. Kocelj, samo to povej, ali rad govori, ali je prijaznih besedi?

Kocelj: Kakor med iz cvetic teko njegove be-sede, in samo prehitro mineva čas v njegovi bli-zini, ti zlata klepetuljica. In drugi je moj zvesti pobratim, Vinko Semenič. Sinoči sta prišla s svati iz Bele Karnije.

(Dalje prihodnjici)

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani